

ВДОСКОНАЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ У СФЕРІ МИТНИХ ПРАВОВІДНОСИН

Лілія Максимівна ДОРОФЄЄВА,

*докт. юрид. наук, професор, професор кафедри адміністративного, фінансового та інформаційного права Ужгородського національного університету, начальник юридичного управління Закарпатської митниці,
<https://orcid.org/0000-0002-0585-5927>*

Міжнародний досвід належного урядування допомагає сформувати основні напрямки вдосконалення українського митного законодавства, у тому числі в питаннях захисту прав осіб, що переміщують товари через кордон, та посилення вимог до діяльності посадових осіб митних органів.

Взаємовідносини особи (як фізичної, так і юридичної) з державними контролюючими органами вимагають утворення відносно нової для українського суспільства платформи соціального партнерства. Комплексна адаптація вітчизняного законодавства до вимог Європейського Союзу потребує підвищеної уваги до питань, що виникають у зв'язку із здійсненням митними органами функцій з перевірки законності переміщення товарів через кордон країни, або контролю за діяльністю підприємств у митній сфері.

Євроінтеграційний вибір України обумовлює необхідність активних змін в митному законодавстві, спрямованих на впровадження міжнародних стандартів прав осіб, задіяних в процесі переміщення товарів через кордон. Конституція України встановлює відповідальність держави перед людиною за свою діяльність, зміст та спрямованість якої визначають права і свободи людини та їх гарантії, та закріплює обов'язковість міжнародних стандартів для впровадження в нашій державі. При цьому, для повноцінної реалізації конституційних норм та міжнародних стандартів з прав і свобод людини необхідна поява нового типу державного службовця, діяльність якого була б сфокусована на забезпечення пріоритету прав громадян у митних правовідносинах [1, с.15].

На сьогодні за провідною участю Ради Європи та Європейського Союзу сформована концепція належної адміністрації, яка вимагає дотримання органами виконавчої влади прав індивідів при наданні адміністративних послуг, а також зобов'язує діяти у спосіб, який відповідає законним і розумним очікуванням суб'єктів відповідних правовідносин.

Норма статті 49 Договору про Євросоюз вимагає від усіх держав-кандидатів на вступ до ЄС поважати загальні для всіх країн спільноти цінності, покладені в основу його утворення: людську гідність, свободу, демократію, рівність, дотримання прав людини [2]. Резолюція Ради Європи про права людини, демократію та розвиток від 28 листопада 1991 р. офіційно визначила, що права людини пов'язані із розвитком і наголосила на тому, що визнання прав людини та демократичних принципів у третіх країнах становить суттєвий елемент загальної політики розвитку ЄС.

В системі митного права Європейського Союзу питання захисту прав осіб в ході контрольної діяльності митних адміністрації знаходяться в зоні особливої уваги, гарантії формуються комплексно, а діяльність посадових осіб ґрунтується на принципах законності, недискримінації, прозорості та відповідальності. Європейські принципи адміністративного права щодо діяльності органів публічної адміністрації прийнято представляти через чотири основні групи принципів:

- 1) юридична визначеність (надійність та передбачуваність);
- 2) відкритість і прозорість;
- 3) відповідальність;
- 4) ефективність та результативність.

До принципів, що закріплені в нормативних актах європейських державах та діють для врегулювання будь-яких адміністративних процедур відносять також: принцип правової довіри, принцип заборони свавілля, принцип самостійності, принцип економічності, принцип ефективності, принцип прозорості, принцип єдності вимог адміністративних процедур для всіх державних органів та ін. Рекомендуючи такі принципи до впровадження в національне законодавство, науковці обґрунтовують свою думку їх змістом, що спрямований як на забезпечення основних прав, свобод та інтересів осіб, так і оптимізацію діяльності органу публічної адміністрації[3, с. 83].

Враховуючи, що даній проблематиці присвячено ряд резолюцій та рекомендацій Ради Європи щодо адміністративних процедур, до яких відносяться і виконувані митними органами процедури митного контролю та оформлення, до принципів, якими держави-члени співтовариства повинні керуватися у своєму законодавстві й практиці управління в митній сфері, насамперед, відносять такі:

- 1) право бути вислуханим, тобто право пред'явлення особою фактів, аргументів і доказів стосовно акта митного органу, здатного несприятливо впливати на права цієї особи, а також обов'язок органу повідомити останню про її права;

- 2) доступ до інформації - надання особі за її запитом інформації про всі існуючі факти, що стосуються правозастосовчого акта митного органу;

- 3) забезпечення допомоги особі та її представництво в митній процедурі;

- 4) викладення мотивів - надання особі за її запитом або шляхом зазначення в акті інформації про причини, на яких ґрунтується правозастосовчий акт митного органу;

- 5) зазначення способу правового захисту проти несправедливого тиску на права, свободи або інтереси особи [4, с. 95-96].

Реальна картина провадження українськими митними органами своєї діяльності в питаннях захисту прав осіб ще десять років тому мала досить песимістичний характер: «реально в митній діяльності не забезпечуються всі конституційні права і свободи громадян» [5, с. 63]. У цей же період В.Б.Аверьянов визначив, що одним з ключових напрямків здійснення адміністративної реформи слід вважати запровадження принципово нового типу взаємовідносин між громадянами і органами виконавчої влади, а саме такого, за яким кожній людині було б забезпечено (гарантовано) реальне дотримання і захист належних їй прав і свобод у сфері діяльності цих органів. У повній мірі сказане відноситься до діяльності митних органів, які виконуючи

контрольну, фіскальну, регуляторну та захисні функції, активно контактують з громадянами та суб'єктами ЗЕД. Надзвичайно велике значення митної справи потребує гарантованого забезпечення законності у цій сфері. В умовах короткотерміновості, дискретності митного контролю його ефективність забезпечується шляхом високого рівня концентрації. По суті, кожна дія щодо переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон якщо не перевіряється, то може бути перевірена [6, с. 107].

Відтак, в сучасних умовах набуває особливого значення питання про відносини громадян (людини, підприємця) з органами митної служби. Більшість проблем, виникаючих сьогодні між ними, зумовлено неоднозначністю, а інколи й суперечливістю чинних нормативно-правових актів, що регламентують окремі інститути митної справи.

Науковці зазначають, що цих проблем можна уникнути, створивши в митній сфері прозорі й вигідні для всіх учасників митних відносин «правила гри» на засадах соціального партнерства із посиленням водночас боротьби з контрабандою й порушеннями митних правил. Фактично це і є головним завданням адміністрування митного законодавства, до якого О.В. Чорна пропонує включати елементи європейської митно-правової системи: серед яких - моніторинг і систематизований облік національної і міжнародної нормативно-правової бази з питань митної справи; фаховий підхід до розробки й реалізації нормативно-правових актів, спрямованих на адаптацію митного законодавства; системний підхід до митно-правового захисту економічних інтересів суспільства й держави; становлення й розвиток адміністративно-правового оскарження, яке має реалізовуватися на базі встановлених законом матеріальних норм та у відповідних процесуальних формах. Держава та її органи повинні бути гарантом забезпечення повноцінної реалізації прав, свобод і законних інтересів особи і громадянина в митній системі України [4, с. 77].

Враховуючи, що якісні зміни у сфері виконавчої влади можливі лише за умови зміни самої ідеології здійснення цієї влади, виконавчих функцій заради забезпечення прав і свобод особи, вважаємо, що процеси інтеграції України до Європейської спільноти стають катализатором таких змін. Угода про асоціацію України з ЄС в жодному разі не являється вхідним квитком до співтовариства, це – шанс за підтримки міжнародних інституцій вдосконалити організацію та діяльність державних органів, покращити умови життя, створити соціальну та реально правову державу, громадяни якої гідні європейських цінностей.

Вважаємо, що в сфері митних відносин мають продовжитись зміни, направлені на створення максимально партнерських стосунків між митними органами та громадянами й суб'єктами ЗЕД. Від контрольно-карального спрямування митних органів, діяльність яких сьогодні сфокусована на фіскальних завданнях, необхідно переходити до сервісно-консультативного, пріоритетом якого має стати довіра до митниці. Головним орієнтиром при формуванні новітніх підходів до організації та здійснення митного контролю мають стати спрощення та гармонізація митних процедур, а також дотримання міжнародних стандартів у сфері захисту прав споживачів митних послуг.

Список використаних джерел:

1. Давиденко Л.М. Забезпечення прав і свобод громадян при здійсненні митних процедур (організаційно-правові аспекти): Автореф. дис... канд. юрид. наук:12.00.07 Ірпінь, 2007. 22 с.
2. Договір про Європейський Союз. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_029.
3. Грушевський В. А. Спеціальні принципи діяльності регіональних управлінь Державної фіскальної служби України / В. А. Грушевський // Форум права. - 2016. - № 1. - С. 81-87.
4. Чорна О.В. Гармонізація митного законодавства України до вимог міжнародних стандартів: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / - Харків, 2015. - 176 с.
5. Кунев Ю. Д. Проблеми дослідження правових аспектів організації діяльності митної служби / Ю. Д. Кунев // Вісник Академії митної служби України. Сер. : Право. - 2011. - № 1. - С. 60-65.
6. Ніканорова О. В. Адміністративно-правові відносини в діяльності митних органів України: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. - Київ, 2012.